

DOI: <https://doi.org/10.31318/978-966-7357-72-6-18>

УДК 780.8.071.1Колодуб:780.616.432:398(477)(045)

БОЛЬШАКОВА О. А.

Большакова Оксана Андріївна, старший викладач кафедри загального і спеціалізованого фортепіано Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського (Київ, Україна).

Bolshakova Oksana, Senior Lecturer, Department of General and Specialized Piano, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-9766-3577>

© Большакова О. А., 2025.

ФОЛЬКЛОРНІ ЕЛЕМЕНТИ У ФОРТЕПІАННИХ ТВОРАХ ЖАННИ КОЛОДУБ

FOLK ELEMENTS IN THE PIANO WORKS OF ZHANNA KOLODUB

Україна подарувала світу чимало талановитих митців, які збагатили європейську музичну культуру. У час нинішніх випробувань, свідками і сучасниками яких ми є, особливого значення набуває творчість композиторів, висока професійна майстерність яких поєднується з володінням могутнім кодом збереження і продовження в майбутніх поколіннях відчуття сили і величі свого народу, формуючи в них звитягу, шляхетність, мужність, любов до рідної землі.

Творчість Жанни Колодуб відома в Україні і за її межами. Їй належить значна кількість творів різних жанрів — симфонічні, фортепіанні, камерно-інструментальні, а також музика для театру. Композиторка виробила індивідуальний авторський стиль завдяки глибокому відчуттю стильової різноманітності музики своєї епохи і вдалому поєднанню класичного, професійного і фольклорного начал. Її музика сповнена яскраво вираженого національного колориту,

якого Ж. Колодуб досягає завдяки оригінальній розробці окремих фольклорних елементів, своєрідній мелодичній побудові, гнучкій мелодиці, змінній темпо-ритміці, ладовій мінливості й колористичності, що виявляються в характері тематичного матеріалу, у його ладо-гармонічних і метро-ритмічних особливостях.

Уже ранні «паростки» творчості композиторки виявляли життєздатність і своєрідність її таланту, передбачаючи могутній розмах художньої індивідуальності під впливом видатних особистостей, зокрема Бориса Лятошинського. Майстер виховував у своїх учнів високу професійну відповідальність, відчуття головних морально-психологічних проблем свого часу, а головне — зацікавлення українським фольклором. Він говорив:

Із теорією композиції ми ще встигнемо, а поки що шукайте натхнення у фольклорі, пийте з його життєдайного джерела¹.

Бездоганно володіючи сучасними структурно-тематичними й ладо-інтонаційними засобами професійної музики (поліритмічне остинато, поліладовість, політональність), винахідливо поєднаними з фольклорними інтонаціями, Ж. Колодуб розвиває традиції «неофольклористів» початку ХХ століття, зокрема Б. Бартока, дивовижний світ музики якого зачарував її ще в молоді роки. Фортепіанна творчість композиторки насичена фольклорними мотивами, а характерна побудова народної мелодики, гнучка і пластична, органічно поєднується з гостротою сучасної поліритміки, часом із залученням яскравих джазових елементів.

Доленосним для Ж. Колодуб стало її творче спілкування у студентські роки з легендарним професором Київської консерваторії Костянтином Миколайовичем Михайловим. Як справедливо вважає нинішня професорка НМАУ Тетяна Рощина, київську фортепіанну школу першої половини ХХ століття цілком можна вважати школою Михайлова,

¹ Зі слів студентів.

який мав енциклопедичні знання в галузі мистецтва, володів унікальною майстерністю піаніста, був сповнений позитивної енергетики, толерантності й доброзичливості. Його мудрі настанови давали змогу Жанні досягнути виконавської тонкощі, пізнати таємниці піаністичної майстерності, розуміти й відтворювати зміст музики, що стали основою в оволодінні виражальними можливостями інструмента.

У творчості Ж. Колодуб рояль здатен виражати емоції, створювати мелодико-тематичне багатство образів, утілювати віртуозні прийоми, сонорні (звукові) ефекти. Її фортепіано — це уявний оркестр, камерний, за потреби, — потужний, від якого композиторка домоглася надзвичайно різноманітних тембрових, майже оркестрових барв відповідно до свого художнього задуму. У фортепіанних опусах Ж. Колодуб відтворено самобутню красу української народної музики, а вільно засвоєний фольклорний матеріал дає змогу пластично поєднувати мелодичні побудови народного складу з «терпкістю» сучасних ладо-гармонічних співзвуч. Створюючи оригінальні композиції в дусі народної пісенності, композиторка збагачує їх, удаючись до характерних звуковиражальних засобів: винахідливо задіяних басів, численних тремоло, глісандо, сфорцандо, ритміки, урізноманітненої в межах майстерно вивіреної форми, врівноваженої, комфортної для сприйняття.

Національні особливості музичної стилістики Ж. Колодуб яскраво виражені у п'яти п'єсах «Фольклорної сюїти» для двох фортепіано, зокрема в характерному для народної музики розгортанні мелодій, у використанні елементів підголоскової поліфонії, у постійному застосуванні тонально-ладової змінності і натуральних народних ладів, особливо лідійського, міксолідійського, фригійського. Енергійний, стрімкий початок і подальше розгортання першого твору циклу («На бережку, у ставка») переконує, наскільки досконало й вільно композиторка володіє ресурсами фортепіано, відчуває і використовує його невичерпні виражальні можливості. Вона сміливо вдається до сучасних темброво-

сонористичних ефектів, максимально розкриваючи образний зміст твору.

У п'єсах «Ой, хмелю, мій хмелю», «А вже третій вечір» краса протяжних українських пісень виражена в іншому інтонаційному ключі: тут застосовано типові прийоми українського багатоголосся. Завдяки бездоганному володінню фортепіано, Ж. Колодуб урізноманітнює, збагачує фортепіанну фактуру твору, а застосування тонічних і домінантових органних пунктів, властивих народному інструментальному виконавству, посилює смислове і драматургічне навантаження.

Одночасне використання мажору, мінору з діатонічно-ладовою системою, часте залучення елементів старовинних ладів навіюють відчуття краси й загадковості, а водночас оновлюють і осучаснюють звучання фольклорних мелодій. Потужні органи співзвуччя справляють враження безмежності простору, величі й краси гірського пейзажу (четверта частина «Карпати»). Тут неминуче виникають певні асоціації зі стилістикою кінематографа — ніби камера з висоти «орлиного польоту» охоплює і передає одвічну красу карпатських краєвидів. Просторового ефекту авторка досягає не лише завдяки прийомам барвисто комбінованих звукозображальних поєднань, а й шляхом зіставлення площин об'ємів звучання. Враження посилюють сильні педальні «напливи» в насиченості фактури, виникає відчуття майже реального повітряного тиску і розрідженості. У яскравій музичній мові органічно переплетені стилізований фольклорний матеріал і складна метро-ритмічна канва, сучасна акордика, цікаве фактурне вирішення темброво-регістрових зіставлень, посилюючи просторовий ефект.

Квазіджазові нашарування в поєднанні з фольклором, імпресіоністичні забарвлення і неокласичні жанрові орієнтири крізь призму романтичного світовідчуття надають неповторності й краси п'ятій частині циклу «Як поїхав мій миленький». Звертаючись до народнопісенного першоджерела (жартівлива пісня про Прудивуса), цитуючи чи майстерно змінюючи його, композиторка проникає вглиб, висвітлює невичерпне внутрішнє багатство пісні.

Розвиваючи традиції школи Б. М. Лятошинського, Ж. Колодуб вдається до образних перетворень тем, динамізує багаточисельні фактурні побудови, у деяких епізодах відчувається вплив дещо епатажних «варваризмів» Б. Бартока (за влучним визначенням М. Р. Черкашиної-Губаренко).

За основу багатьох фортепіанних творів композиторка обирає мелодичний матеріал, подібний до фольклорних зразків, або цитує народну мелодію. Вона вдало знаходить несподівані інтонаційні й гармонічні вирішення, поліладові нашарування, майже імпресіоністичну колористику, сміливо вводить стрімкі, жорстко ритмізовані бунтівні елементи джазу, що в поєднанні з фольклорними інтонаціями надають їм неповторного сучасного звучання.

У тематизмі творів «Українська мелодія» для двох фортепіано, «Веснянка», «Танок» для двох фортепіано, «Народний танок», «Карпати» виявляється глибокий інтонаційний зв'язок з народними піснями. Це відчувається в характерній ладовій барвистості фраз і зворотів, у традиційній опорі мелодики на квінту, у квартових дублюваннях, динаміці розвитку, насиченій квартовою повторюваністю, що посилюють архаїчний життєствердний характер творів («Веснянка»). Крім широкого залучення сучасних фольклорних елементів, зацікавлює і вплетення цитат у поліфонічну тканину, завдяки чому увиразнюється колоритність створюваного образу, що, своєю чергою, посилюється насиченістю акордової фактури. Майстерно використовуючи в музичній тканині підвищений IV щабель («Карпати»), авторка підкреслює характерну ознаку української пісенності. Послідовність ладово навантажених кварт і тритонів надає можливість динамізувати фактуру, підкреслюючи смислові центри у драматургії музичного твору («Український наспів»).

Постійно звертаючись до зразків українського фольклору, Ж. Колодуб не могла обійти увагою жанру веснянок. Її «Веснянки» — це яскрава, барвиста народна сценка, у якій ніби чуються задержані репліки молоді, стрімкий, пружний обертальний рух, динамічна пульсація, а ритміка, зміщення

метричних акцентів, барвисте ладове забарвлення сповнюють її життєствердного, радісного настрою.

Музична мова окремих творів Ж. Колодуб формується з багатьох фольклорних джерел, і не лише українських. Національне в її творчості збагачується завдяки взаємодії з іншими національними культурами: композиторка вдається до засобів угорського, грузинського, литовського, німецького, естонського фольклору. Її цикл «Обробки пісень народів світу» для фортепіано, музичний матеріал яких постає з різнонаціональних народних джерел, сповнений прадавньої мудрості, життєдайної сили, лагідного гумору, світла і чистоти. Музика Ж. Колодуб завжди бажана і для виконавців, і для слухачів, вона пробуджує в їхніх серцях животворні сили.

Список використаної літератури

1. Клиш В. Жанровые разновидности эпоса украинской фортепианной музыки // Музыкальный современник. Вып. 6. Москва : Сов. композитор, 1987. С. 242–264.

2. Муха А. І. Колодуб Жанна Юхимівна // Муха А. І. Композитори України та української діаспори. Київ : Муз. Україна. 2004. С. 145–146.

3. Рощина Т. А. Фортепианная культура Киева: имена и времена // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 44 : Музика ХХ століття: погляд із ХХІ. Київ, 2006. С. 76–87.

4. Черкашина-Губаренко М. Р. Творчі дебюти Жанни Колодуб. Київ, 1999. 24 с.